

Hegyhúzó

Sokféle a homok, de mind homok. Ránézésre, színe szerint annyiféle, mint a fehérnép: barna, fehér, fekete, szőke és vörös. Fajtája szerint, aki itt él, a csizmája talpával fölisméri. Posza homok vagy pösze homok, sivány homok, folyós homok, földáradó homok, futóhomok, szeles homok, szőlőhomok. Ha szél van, mind röpül, fut vagy ballag. Átokhomok. Messziről jött népek ha csak végignéznék rajta, ezt mondják: ide az ember utolsó elkeseredésében telepedett le. A paradicsomi képek ellenpárja: homokba fulladt pokol. Jó ideje így mondják: aranyhomok. Nem költők találták ki rá, ekkora túlzásba költők nem eshetnek. Mégis kezd igaz lenni a túlzás.

A hegyhúzó nem meséből idekerkedett erős ember, idevaló tisztességes nevén inkább hegyhúzó. Igazi hegy itt nincsen, de högv van. Szelek hozták, a homoktenger állva maradt hulláma. Két högy közé éppen befér a szegény ember tanyája. Homokból épült homokfogó.

Az ántivilág homoksztergályosának is útban volt a domb. A szegény ember kerülgette, beültette, a módosabb meg elhúzatta. Hat ökörrel vagy két pár lóval, és högyhúzóval. Eszes ember esz-kabálta az alkalmas jószágot, a kovács jól megvasalta. Egy hever még valahol Rívérdón, de senki se tudja, hol. Ki keresi, miért keresi? Arra kíváncsi, parasztilag hogyan csináltuk régen? A fordítást tudom, magamnak is, másnak is fordítottam. Örülünk is neki, ha csinálhattuk. Ösztől tavaszig volt a szezonja, amíg ásó-kapa ki nem fagyott a földből. Nyáron? Ilyen nehéz munkát nem lehet nyáron csinálni. Mégé benne az ember, lángot vet a homok.

Az ide járó csongrádiak úgy tudják, van, aki másfél méterre is megfordította a homokot. Lefelét! Kegyetlen munka — nagyon jó munka. Kegyetlen, mert nehéz, nagyon jó, mert van. Jobban mondvá: volt.

— Addig fordítottunk, amíg a fehér homok fölülré nem került. Rádást is kaptunk, ha száz pajort előkapartunk, öt liter bor járt érte.

Jól körüljártam azt a százhusz hektárt Ásotthalmon, a rókabögyösi régi iskola mellett, ahol lánctalpas traktorok március eleje óta kergetik egymást. Először messziről néztem őket, mert nézni nagyon jó. Olyan fényesek a lánctalpak, mintha díszszemlére szidolozták volna ki mindet. Pörög a vasak között a homok szakadatlan, marja őket, mintha haragban lenne velük. Lehet is. Ki mondaná meg, mikor rakta ki a szél a dombok alját apró kristályból, ki tudja, mióta kerületi dombi mivoltában az ember, és most egyszerűen megmozdul a háborítatlanság birodalma.

Mondanám, hogy kis ügyeskedéssel hatalmas tankcsaták gyanánt el lehetne adni az itt készült fényképeket, de nekem egyetlen tankcsata se tetszett eddig, még filmről nézve se. Inkább a világ nagy tankcsatáit cserélném be rókabögyösi hegyhúzókra. Azt se hiszem, hogy most fogjuk leigázni a természetet. Nem hagyja magát. Ha akarja, fél év alatt képes elfelejteni a teljes civilizációt. Csak az átkot fejtjük le róla, a szelek, a viharok, a fullasztó aszályok uralma alól szeretnénk felszabadítani. Áldott munka az átkok földjén.

Kapaszzkodnak a hernyótalpak, esőrognék-zörögnek. Meddig lánca a lánca?

— Fél év, és kész. Megszírozuk, hogy mozogni tudjon, belelép a homokba, ráragad, össze-gyúrja, marja, rágja, egyszer aztán vége.

— Mégis könnyű a traktorosnak. Ülfoglalkozás. Látott már igazi fordítást?

— Láttam.

— Meg is figyelte?

— Minek figyelgettem volna? Ami az emoert nem érdekli, nem is nagyon nézi. El-elmegyünk egy-két tanyába tejtért, ezért azért, ott láttam, de csak annyit tudok róla, hogy hátrafelé megy az ember, mint a rák.

Bori Mihály ül az egyik gépen, el is vállál egy fordulóra. Közelről nézve az ülfoglalkozásnak is vannak fokozatai.

— Csak hiszi, aki nézi, hogy ez könnyen megy. Ki van feszítve benne az ember reggeltől estig, keze-lába úgy jár, mintha villám rángatná, a nyaka meg úgy forog, mint a lúdé. Hol előre, hol hátra, de legtöbbit hátra. Estére kelvén attól félek, elfelejti a visszautat, és úgy marad.

— Mégis könnyű. Látnak egy dombot, nekimennek, fölkapják és arrébb viszik. Az elején még látják, hol a domb, hol a lapos, de most olyan sima a föld majdnem, mint a biliárdasztal, most miért itt meríti meg, és miért oda viszi? Ha üresen menne, észre se vennék.

— Térkép szerint megy minden. Centire föl van rajzolva, addig csináljuk, amíg olyan egyenes nem lesz, mint a papíros.

— Ha március óta itt vannak, akkor azért nem siették el.

— Nemcsak mirajtuk múlt. Gyümölcsös is, szőlő is volt itt, sok kicsi, és régi, azt mind ki kellett volna szedni, mire mi megérkeztünk. Először fogtuk magunkat, egy darabot betakarunk hatvan-nyolcvan centis homokkal, hogy ne kelljen bajlódni vele. Nem lett jó, erőszakos növény a szőlő meg a föld is az. Berogyott, kezdehettük elől-ről.

Hideg ésszel lehet csak mondani, miért nem készítették elő mindent úgy, ahogy a szerződésben vállalták. A sok kicsi szőlőt nagy verejtékkel dédelgették azelőtt, nehéz annak csáknnyal nekimenni.

Bent a traktorban nyolc kalandyúval és két pedállal dolgozik Bori Mihály. Meghúzza egy kart, hat köbméter homokot kapar magába a mögöttünk csúszó hatalmas láda. Egy „oktávval” följebb nyúl, szépen elteríti öt méterrel arrébb. Mire végigongorázza az összes kart, és a két pedálon is játszik, táncot jár a nagy gép és a nagy láda.

— Tíz centinél nagyobb eltérés nem lehet a rajzhoz nézve. Itt már csak borotválni szabad a homokot.

Régi, hatökrös, négylovas, járomropogtató, istrángzagató, embernyúzó hegyhúzó kitalálói, ha ezt látnák!

Megkérdezem az öslakókat, a kivénhegt régi szőlők egykori gazdáit, mit szólnak hozzá?

— Nem szólnak semmit. Ez nem munka.

— Ejha!

— Akit én megfordítok, azt a homokot nézze meg.

— Még mindig fordít?

— Csak a kertet. Akár kétszer is egy évben. Még a krumpli alá is fordítok, de maga olyant még nem látott, akkorát terem.

— Birja még?

— Kegyetlen nehéz.

— Miért csinálja?

— Homoknak ez az orvosság.

— Ebbe majd belefördítják a nagy ekét, orvosságnak az is jó.

— Az csak föltúrja, nem fordítja.

— Akkor még nem látta közeiről.

— Láttam én, és meg is néztem. Nem munka.

— Majd a szőlőt nézze meg, ami benne terem.

— Nem vagyok kíváncsi rá. Nem lesz annak olyan leve, mint az enyémmeké volt.

Igaza van, erre megy ki a játék. Ezért dolgoznak a hegyhúzó — homokronázás a mostani neve —, ezért jönnek a fordító ekék. És ahogy a „högyek” megfordulnak, ahogy a homoktenger hullámai simára omlanak, talán az emberi viharok görcei is velük oldódnak.

HORVÁTH DEZSŐ

Apukám házat épít.
Először a kéményt,
borzasztó nagy füsttel.
Aztán a ház tetejét.
Azután aztán

az ablakokat.
Nem látunk át rajtuk,
olyan feketék.
Csak a falakon látunk
keresztül,
mivel még n'csenek.
De meg kell építeni a
falakat is,
meg a szobákat, külön-
külön.

Mikor a ház leér a föld'g,
apukám azt mondja: Ujjé!

(Weöres Sándor:
Kisfiúk témáira)

Könyörgés egy földszávért

Valaki figyelmeztet: tervezőkről írsz? Vigyázz velük. Látszólag boldogtalanok, ki nem fogynak a panaszból. De ha mást kellene csinálniuk, abba betegednének bele. Fanatikusok.

1.

„Javítani kell a gazdasági, műszaki előkészítést, a szervezetséget, rövidíteni az indokolatlanul hosszú kivitelezési időt.” (A XI. kongresszus anyagából.)

— A megrendelő a tervek rendszerint „tegnapra” kéri. Pedig ha a megrendelés nálunk állna néhány hónapig, töprenghetnénk új megoldásokon. Így inkább a kipróbált, kézenfekvő variációk közül választunk. A baj akkor kezdődik, ha — mindegy, milyen okból, az ügyis van elég — ezután pihen a kész terv. Az első kapavágásnál már elavult is lehet. A lelkiismeret? Persze, megszólal. Újra belekezd az ember, átcsoportosít, mérlegel, s ha elég igényes önmagához, az operációnak nem marad majd nyoma.

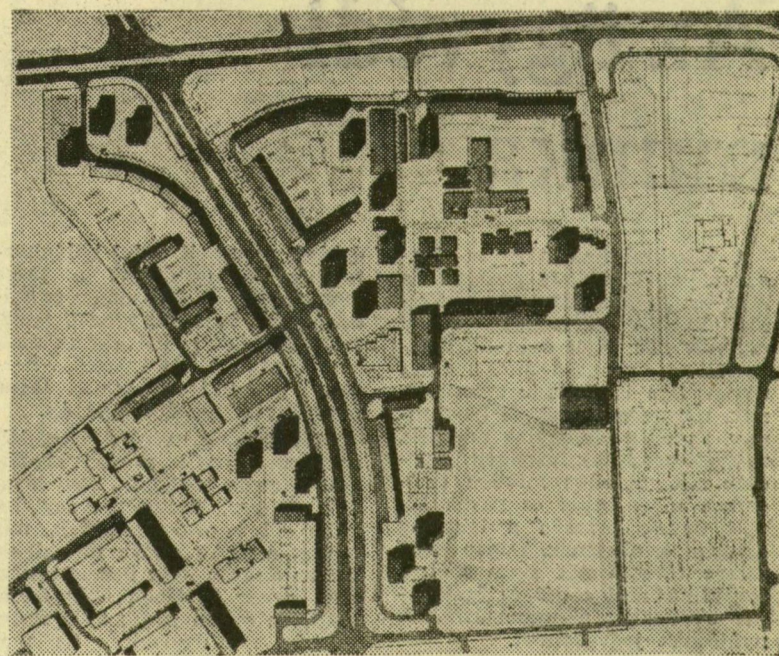
— A város általános rendezési terve már megszabja, hány lakást kell majd építeni egy adott területen. A részletes rendezési tervben már az épületek helyét is megjelöljük. Mégsem ragaszkodhatunk mereven az évekkel korábban megfogalmazott elvekhez. Példát? Mielőtt Tarján tervezni kezdtük volna, senki sem gondolta, hogy elfér ott hater ezer lakás is. Menetközben változtak a városépítés lehetőségei, módosítanunk kellett a tervek. Újajta építési technológiák ösztönöztek és számolnunk kellett a gazdasági szabályzórendszer alakulásával. A város szerkezete adott, de egy-egy terület felhasználásában ezerféle variáció képzelhető el. Előírások szabályozzák hány négyzetméternyi zöldterületet, parkot kell egy lakótelephez tervezni. Vajon ösztönzik-e a tervezőt, hogy hagyjon tartalékterületet, hátha később szükség lesz rá?

— Naponta kell megharcolnom minden szabad négyzetméterért. Könyörgőnm kellett egy 30 méteres földszávért, mert a község vezetői sem értették meg, hogy az erdőgyűri nemcsak szép, hasznos is. Igaz, csak évek múlva, de ugye nemcsak annak terveztünk...

2.

„A fejlesztési célok megvalósításánál tekintettel kell lenni a természet- és környezetvédelemre.”

Beköltözése napján az új lakás tulajdonosa legfeljebb azt veszi észre, hogy esetleg nem folyik a víz a csapból. Csak később döbben rá, hogy nincs egy árnyékos hely a játszótérre. Altalában 4—5 év kell, mire egy lakótelep otthonossá válik, mire „hozzádomul” az ottlakókhoz. Ezt az időt kellene lerövidítenünk.

letörődnék, de hogy amit tegnap süllyesztettünk a földbe, azt holnap már ne tudjuk dokumentálni — ez eléggé elkeserítő. A mai tervező és kivitelező tapogatózik, 2000-ben már fogalmuk sem lesz, hová nyúlnak, mit találnak a föld alatt. A geodéták egy csoportja „írja” már Tarján és Odessa közműterképét. Mi lesz a többivel?

5.

A tervezés megkezdése és a kész épület (út, park, csatorna) átadása közötti hosszú időt rövidíthetné, ha az előkészítő munka alaposabb lenne. Ha például a kereskedelmi vállalatok már most közölnék, akarnak-e üzletet az egyik átépítendő belvárosi tömbben. Mennyivel egyszerűbb lenne üzlethelyiséget tervezni és építeni is, ha tudnánk, fodrász vagy bisztró kerül-e oda? Majd ha már áll a ház, jelentkeznek az igénylők. Nem lehetne ezt előre eldönteni? Az építésnek nem megváltania kell a világot, csak valóra váltania a társadalmi igényeket. De ha ezeket az igényeket késve foglalmazzák meg...

Sok szó esik mostanában a tervezők felelősségéről. Jogosan. De ahhoz, hogy az építkezések meggyorsuljanak, átgondoltabb, közös szervezésre lenne szükség. A maga módján terveznie kell a tanácsnak, a beruházónak, a kivitelezőnek is. Ez lenne az igazi, a tökéletes kiviteli terv. Minden megtett lépés döntés következménye. Ha nem a megfelelő emberek döntenek, megáll a gépezet vagy dönt a tervező egyedül. Később persze megkérdezők tőle, miért vette magára más felelősséget?

Tíz éve még a cserépkályhát is berajzolhatta a lakástervező az építész. Most minden részfeladatot más ember old meg. Az együttes munka szépsége ellenére ezért válhat mechanikussá a tervezés, és így juthat megváltó szerephez a tervpályázat, még a vállalatban belüli is. Nem a díjak a fontosak, hanem hogy felforrósodik a légkör minden alkotócsoporthoz, ha a viták hevében akár egyetlen jó ötlet születik is.

6.

Ceruzát, papírt adnak a gyerekek kezébe, használati utasítással csak két szót: rajzolj házat. Girbe-gurba vonalak sarkosodnak fallá, gondörödkik már az út is. Ugye szép? — nyílik nagyra a gyerek szeme, aztán választ sem várva újrakezdi, már fát is varázsol akarata és sárga buszt, meg sok kis fekete pontot: embereket, akik majd felszállnak a buszra egy következő képen.

Papírja drágább, ceruzája száraz is van talán a vonalnak egyenesnek kell lennie, de a feladat hasonló: tervezz házat. Képzeld a földszintes házak helyére tízeleteket, játszótérre és utat, a föld alatt építs — egyelőre gondolatban — vízvezetékét és a ház falába kábelcsatornákat. Amikor a papíron már mindent kiszámoltál, add át az egészet az építőnek. Mondd neki: építsd hát meg a házat. De nem mondhatod: most már lesz, amilyen lesz.

PÁLFY KATALIN

4.

„Minden három- és többgyermekes családot néhány éven belül önálló lakáshoz juttatunk. A települések közművesítését összehangoljuk a lakásépítéssel.”

— Vízigényes üzemet nem telepíthetünk olyan helyre, ahol a csatornarendszer végérvényesen alkalmatlan erre. Úgy látszik, szabad a kezünk, szárnyalhat a fantáziánk? Még a véletlenek is ellenünk dolgoznak. Papíron minden egyezik, aztán kint, a terepen a markoló belekap egy csőbe. Soha senki nem tudta, hogy ott van a föld alatt. Közműterkép? Múzeumban kellene inkább mutogatni azt a négyzetet, ami az árvíz utáni időkben ránk maradt. Ebbe már be-